2008 жыл, 12-чи ДЕКАБРЬ, БАЙРЫМ КЮН. № 239 (18090)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ
Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 3 СОМДУ

Бюгюн-Россей Федерацияны Конституциясыны кюнюдю

Къыралда тутхучлулукъну, келишиулюкню, алжаусуз айныуну да мурдору

Россей Федерацияны 1993 жылда 12-чи декабрьде къабыл этилген Конституциясы бизни адамларыбызны эркинликлерин къоруулагъан кючлю къалады. Жангы Баш закон чыгъарылгъаны бла властьны бла жамауатны араларында халла да башха тюрлю къуралып башланнгандыла. Бюгюн анга 15 жыл толады. Аны бла байламлы биз КъМР-ни Парламентини Председатели Бечелланы Илиясдан сорууларыбызгъа жууапла беририн тилегенбиз.

- Илияс Борисович, РФ-ни Конституциясы не мурат бла къабыл этилгенди, аны баш магъанасы неди?

-Россей Федерацияны Конституциясы къыралны, жамауатны да къуралыу жолун белгилеген баш законду. Аны юридический кючю башхаладан уллуду, ол себепден къыралны битеу законлары да анга келиширге керекдиле.

1993 жылда, РФ-ни Конституциясы къабыл этилгенде, баш мурат политика къытлыкъдан чыгъаргъа эди, къырал властьны битеу органларыны да бир бирге къажау сюелгенлерин тохтатыргъа эди. Былайда чертип айтыргъа сюеме аны къуралыу халы властьланы эрттегили президент эмда парламент амалла бла башчылыкъ этиуню кёп къыраллада жюрютюлген жорукъларына тюз келгенин.

РФ-ни Конституциясы эм башха адамны эркинликлерин салады. Къыралны гражданларыны демократия эркинликлери, энчи сейирлери да анда биринчи жерлеге чыгъадыла. Аны ёзегин, магъанасын да жаланда адамны эркинликлери, праволары тутадыла, власть органланы ишлерин белгилеген да ма аладыла. Ма бу Конституция ачханды Россейге айныгъан демократиялагъа жолну.Баш закон кёп миллетли россей къыралны айныуугъа да жангы онгла ачханды. 1993 жылдан сора озгъан жылла шарт кёргюзтгендиле Конституциягъа кёре жашагъан къыралны тутхучлулугъун, анда огъурлу ниетле, тюзлюк, бир бирге тёзюмлю болуу эм уллу байлыкъгъа саналгъанларын.

Ахыры 2-чи бетдеди.

САУГЪАЛАУ

Ата журтха салгъан къыйынына бийик багъа берилгенди

РФ-ни Президенти Дмитрий Медведев Санкт-Петербургда Д.Д.Шостакович атлы филармонияны академиялы симфония оркестрини художестволу башчысы, баш дирижёру Юрий Темиркановну 70-жыллыгъы бла алгъышлагъанды.

Аны юсюнден Кремльни официальный сайтларына 10-чу декабрьде салыннган материаллада айтылады.

Президентни алгъышлау сёзюнде Ю.Темирканов фахмулары, нюрлери, тириликлери бла хар кимни да жюрегин бийлеген сейирлик адамладан болгъаны чертиледи. «Маэстрогъа къарап, Россейни миллет культурасыны ниет байлыгъыны деменгилилигин, ата журтубузну искусстволарыны школуну даражасы къалай уллу жюрюгенин, аны аламат тёрелери сакъланнганларын шарт кёресе»,-деп белгиленеди.

«Сиз хар кимге да ангылашыныулу, не тюрлю жолдан, чекледен да ётген бийик искусствогъуз бла адамлагъа къууанч бересиз. Хайырлы жамауат ишигиз, фахмулу жаш тёлюге дайым да болушургъа сюйгенигиз ючюн да Сизге уллу хурмет этерге тийишлиди»,-деп айтылады алгъышлауда.

РФ-ни Президентини Указы бла Юрий Темирканов ата журтлу эм дуния музыка искусствону айнытыугъа уллу къыйын салгъаны, кёп жылланы чыгъармачылыкъ иш бла кюрешгени ючюн «Ата журтну аллында къыйыны ючюн» деген 1-чи даражалы орден бла саугъаланнганды.

Кенгеш

Сансызлыкъ игиликге келтирмез

Бу кюнледе КъМР-ни Билим бериу эм илму министерствосу республиканы билим берген учрежденияларында юйретиу жаны бла бюгюннгю болумгъа атап кенгеш бардыргъанды. Аны ишине министр Сафарби Шхагапсоев, Нальчик шахарны билим бериу департаментини башчысы Тимур Мальбахов, СКГИИ-ни проректору Эфендиланы Фуад, районланы билим бериу управленияларыны келечилери, дагъыда башхала къатышхандыла.

Кенгешни министр ачханды эм бардыргъанды. Жыйылгъанланы алларында сёлеше, ол жаш тёлюню ариу къылыкъгъа юйретиуню жаланда юйюрге атып къоймай, устазла, сабийле бла кюн сайын тюбеше тургъан хар инсан да аны кесини сыйлы борчунча сезерге керекдиле, дегенди.

- Бюгюнлюкде биз школлада неда башха билим берген учреждениялада ишни юсюнден айта туруп, окъутуу-юйретиу процесс деген сёз тутушну хайырланабыз. Ол а алай не заманда да болургъа керек эди. Окъутууну бла юйретиуню бир бирден айырыргъа жарарыкъ тюйюлдю. Аны себепли шёндю республиканы он районунда юйретиу жаны бла жангы программала жарашдырылгъандыла, школла анга кёре ишлейдиле.

Министр кесини сёзюнде школлада, бирси окъуу юйледе да жаш адамла миллетчилик эм дин жаны бла чюйреликле къозгъагъанларына жарсыгъанын эм аллай затла эсленнген школланы администрациялары жууапха тартыллыкъларын, мындан алгъа отуз экинчи школда болгъан ишге къарала тургъанын да айтханды.

Шёндю республиканы школларыны тёртюнчю-жетинчи классларында окъугъанланы арасында болумну юсюнден анкетирование иш бардырылгъанын да билдиргенди ол. С.Шхагапсоев айтханнга кёре, сабийле кеслерини устазларын, тенглерин ахшы адамлагъа санайдыла. Алай аланы иги да аслам проценти кеслерини проблемаларын школда педагогла бла, биргесине окъугъанла бла неда юйде ата-аналары, эгеч-къарандашлары бла угъай, орамлада, тюрлю-тюрлю компаниялада тамамларгъа итиннгенледиле. Бир-бирлери уа экзаменледен къоркъадыла, класс башчыла, психологла бла ишлерге артыкъ сюймейдиле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къууанчлы жыйылыу

Къууанчлы жыйылыугъа келген Ата журтну жигитлери.

Жигитсиз хорлам болмаз

Онбиринчи декабрьде КъМР-ни Урунуу эм социальный айнытыу министерствосунда Ата журтну жигитлерине аталгъан байрам тюбешиу болгъанды. Анга КъМР-ни Правительствосуну Председателини заместители Мадина Дышекова, КъМР-ни урунуу эм социальный айнытыу министри Тюбейланы Альберт, КъМР-ни саулукъ сакълау министри Вадим Бицуев, Урушну, урунууну, Сауутланнган кючлени бла право низамны сакълаучу органланы ветеранларыны республикалы советини председатели Мухамед Шихабахов къатышхандыла.

Тюбешиуню ача туруп, Тюбейланы Альберт 2007 жылдан башлап Россейни Президентини буйругъу бла 9-чу декабрьде Ата журтну жигитлерини кюню белгиленеди, дегенди. Бизни республикада да къыралны аллында уллу къыйынлары болгъанлагъа хурмет этедиле.

Жыйылыугъа Сыйлылыкъны орденини толу кавалерлери ючеулен, Социалист Урунууну Жигитлери тогъуз, Урунуу Махтаулукъну орденини толу кавалерлери тёртеулен келген эдиле. Мадина Дышекова КъМР-ни Президенти Арсен Каноковну эм КъМР-ни Правительствосуну атларындан аланы къызыу алгъышлагъанды. Ол 1769 жылдан башлап патчах Екатерина II буйругъу бла бийик бек сыйлы аскер саугъа Георгий Победоносецни ордени болгъанды, дегенди. Октябрь революциядан сора аны бермегендиле.

2000 жылда уа орденнге алгъыннгы даражасы къайтарылгъанды. 2007 жылдан бери тогъузунчу декабрьде Ата журтну жигитлерини кюню белгиленеди. Мадина Дышекова жигитлени араларында энчи жерни урушну кезиуюнде Ата журтну къоруулагъанла аладыла, дегенди. Ала мамыр жашауда, эл мюлкде, промышленностьда, къурулушда биринчиле болгъандыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

МАГЪАНАЛЫ ТЕМА

Бизни борчубуз – законлагъа эм календарь планнга кёре ишлеудю

КъМР-де бу жолгъу айырыу кампанияны энчиликлерини юслеринденди бизни республиканы Айырыу комиссиясыны председатели А.Н. Тупикин бла бюгюннгю ушагъыбыз.

- Андрей Николаевич, КъМР-ни Парламентине бу жолгъу айырыуланы энчиликлери недеди?

- Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти айырыула бла байламлы законланы тап халгъа келтириуге, ала ишни халкъла аралы айырыу стандартлагъа келиширча, федеральный законодательствону излемлерине тийишли болурча этиуге уллу къыйын салгъанды. Ол 2008 жылда 5-чи августда КъМР-ни «Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентине депутатла айырыуну юсюнден» жангы Законун къабыл этгенди. Аны бек баш энчилиги энди айырыула жаланда пропорциялы айырыу система бла бардырыллыкъларыды. Башхача айтханда, айырыулагъа жаланда айырыу биригиуле (политика партияла неда аланы регион бёлюмлери) къатышырыкъдыла эм бир бирлери бла эриширикдиле.

Кеси кеслерин кёргюзтген кандидатла эм политика партияланы блоклары бу жолгъу айырыулагъа къатышырыкъ тюйюлдюле. Алайды да, айырыула бир республикалы айырыу округда бардырыллыкъдыла, бир мандатлы айырыу округла боллукъ тюйюлдюле. Хорлагъанла бир бирлерини араларында 72 депутат мандатны юлеширикдиле.

Аллай кампанияланы бардырыуну халкъла аралы сынауу кёргюзтгеннге кёре, айырыу биригиуле бардыргъан айырыула хар заманда да политикагъа асыры бек тартадыла. Россейни алчы политологларыны оюмлары аны алайлыгъы бла толу келишедиле. Сёз ючюн, 2003 жылда къатыш айырыу система хайырланылгъанды. Аны бла бирге уа депутат мандатланы бир жартысы 55 бир мандатлы айырыу округлагъа юлешиннгенди, башхасы уа бир республикалы округга жетгенди. Айырыулагъа къатышыргъа партиялагъа, партияланы блокларына (республикалы айырыу округда) эм айырыу биригиулеге неда кеси кеслерин кёргюзтген кандидатлагъа (бир мандатлы округлада) эркинлик берилгенди.

Парламентге ётер ючюн, партия бек азындан къол кётюрюрге къатышхан айырыучуланы жети процентин алыргъа керекди (юлгюге былай айтыргъа боллукъма: 2003 жылда айырыулада беш процентлик ёлчемден ётюу тамам эди). Айырыулагъа жиберилген хар партия кесини 120 кандидаты ючюн мандат алыргъа эркинди. Ол партия тизмеге салынырыкъ бек кёп санды. 2003 жылда хайырланылгъан закон а тизмеде кандидатланы саны 70-ден кёп болуруна тыйгъыч салгъанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Субботник

Тёгерекни-башны тизгинин жыйгъандыла

Декабрь айны ал кюнлеринде Къабарты-Малкъарны ара шахарында санитар тазалауну кюню бардырылгъанды. Бу субботникни башламчысы Нальчик шахар округну администрациясыны къуллугъун толтура тургъан Залимгери Хагасов болгъанды.

Ол кюн Нальчик шахарда тёгерекни-башны тизгинин жыйыу ишле бардырылгъандыла. Шахар администрацияда ишлегенле уа белгиленнген жерледе терекчикле, юлкюле орнатхандыла, киркипчикни, андан-мындан жыйылгъан къалгъан-къулгъанланы транспортха жюклеп, бир жанына кетериу бла кюрешгендиле. Школчула, жаш тёлю организацияланы келечилери да кеслерини окъуу заведенияларыны тийрелерини тизгинин жыйыу жаны бла иги ишлегендиле. Шахарны саулукъ сакълау-профилактика учрежденияларында да алай. Алагъа МЧС-де ишлегенле болушхандыла.

Шахарны предприятияларында, организацияларында, коммунальный мюлкюнде уруннганла, бир-бир министерстволаны къуллукъчулары да, ол башламчылыкъгъа къошулуп, тёгерекни-башны тизгинин жыяргъа чыкъгъан эдиле. Тёгерекдеги къудуретни къоруулау эм табийгъатны хайырланыу жаны бла министерствону къуллукъчулары Ореховая рощада уллу иш тамамлагъандыла.

Ол кюн темир жол вокзалны къатындагъы скверде жанларында къайын терекле бла жангы аллея ачылгъанды. Тереклени жер-жерли самоуправленияны Нальчик шахар Советини эм ара шахарны администрациясыны келечилери орнатхандыла. Залимгери Хагасов субботник къалай баргъанына сау кюнню ичинде кеси контроль этип тургъанды эм шахарны санитар болумуна жууаплы битеу службалагъа ишлерин тирилтирге чакъыргъанды. Ол дагъыда коммунальный службаланы келечилерини эслерин Нальчик курорт шахар болгъанына эм ол тапландырыу жаны бла битеуроссей конкурслада бир кере хорлап къалмагъанына бургъанды эмда ол бийик статусну тас этерге жарамазлыгъын чертгенди.

КЪУБАДИЙЛАНЫ Нюржан.

Акцияла

Кёз къакъмай къарадыла

Къабарты-Малкъарны Жаш тёлюню эм жамауат биригиулени ишлери жаны бла къырал комитети КъМР-ни Билим бериу эм илму, Культура эм информация коммуникацияла министерстволарыны башламчылыкълары бла бу кюнледе «Сабийлеге ышарыу саугъала» деген акция бардырылгъанды.

Республиканы интернат школларындан, къолайсыз юйюрледен тёрт жюзге жуукъ сабий Нальчикде М.Горький атлы орус драма театргъа спектакльге чакъырылгъанды. Районладан бла шахарладан келген гитче къарауучуланы асламы мында биринчи кере болгъандыла. Ала кеслери да, жомакъгъа тюшгенча, оюнну жигитлери бла жарсый, «Иванушканы насыпны излей баргъанына» къарагъандыла.

«Жюз кюн – жюз огъурлу жумуш»

Элбрус районда башланнган акцияны аты алайды. Аны жаш тёлюню район союзу къурагъанды. Аны чеклеринде бардырылгъан ишни баш мураты халкъны социальный жаны бла иги къорууланмагъан къауумуна: жангызлай къалгъан къарт адамлагъа, кёп сабийли эмда къолайсыз юйюрлеге, ата-аналары къарамай къоюп кетген сабийлеге болушургъады. Керекли ахча жыяр ючюн, банкланы биринде энчи счёт ачыллыкъды.

Акция Тырнауузда Къулийланы Къайсын атлы культура дворецде башланнганды. Анда «Бизни ёхтемлигибиз» деген ат бла концерт болгъанды. Анга тамата тёлюню ары чакъырылгъан адамлары келгендиле.

Аланы, районну той-оюн коллективлеринден сора да, Этчеланы Музафарны башчылыгъында республиканы белгили эстрада ансамбльлери бла жырчылары да кеслерини искусстволары бла къууандыргъандыла. Аланы арасында «Асса», «Жашлыкъ» деген жыр къауумла, малкъар эстраданы атлары айтыла башлагъан жырчылары – «Салам алейкум» деген телерадио конкурсну лауреатлары Дакаланы Юсюп, Гуппойланы Танзиля, Жаникаланы Элдар, экиси да бирге жырлагъан «Зухура бла Марина», «Эрирей» ансамбльни солисти Бечелланы Хабаз, Музыка театрны артисткасы Атмырзаланы Жанна, дагъыда башхала бар эдиле.

Жаш тёлюню союзуну концертинде жамауат организацияланы председательлерине саугъа халда атлары жазылгъан адресле берилгендиле: пенсиячыланы союзуну – Тёппеланы Шаухалгъа, ветеранланы советини – Гулийланы Исмайылгъа, тиширыуланы советини – Ахматланы Мариямгъа. Аланы жаш тёлю къымылдауну сыйлы членлерине да алгъандыла.

Алай бла огъурлу ишлени жюзкюнлюк марафону башланнганды. Ол келир жылда 16-чы мартха дери бардырыллыкъды.

ЗАЛИМЛАНЫ Залина,

ЖАЗЫЛЫУ - 2009

Хурметли жамауат!

«ЗАМАН» - миллетибизни жангыз газетиди. Аны бетлеринде малкъар халкъны культурасыны, тарыхыны, бюгюннгю жашауну, айтхылыкъ адамларыны, жетишимлерини эмда жарсыуларыны юсюнден басмаланнган тынгылы материалланы сиз бир башха изданияда табаллыкъ тюйюлсюз.

Алайды да, себеп болугъуз кесигизни газетигизге, жазылыгъыз! Сокъуранмазсыз, тюз сайлау этгенигизге тюшюнюрсюз.

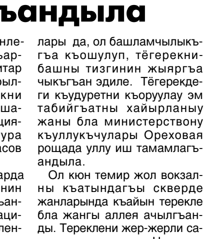

«Заман» газетни редколлегиясы.

Бизни индексибиз - 51532

Къыралда тутхучлулукъну, келишиулюкню, алжаусуз айныуну да мурдору

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Конституцияны жаланда тексти магъаналы болуп къалмай, аны жашауда бардырыуну да хайыры айтып айталмазча уллуду. Ол къуру эркинликлени бла праволаны санау бла угъай, аланы толуулары бла багъалыды.

-Сиз акъыл этгенден, Конституция бузукълукъ этилмей сакъланамыды?

-Баш закон къабыл этилгенли озгъан онбеш жылны ичинде къыралны жашауу ол керти окъуна сакъланнганын кёргюзтеди деп, мен алай къарайма. Кертиди, анда кёргюзтюлген мардаланы болумлары «бирчаладыла» деп да айталлыкъ тюйюлме. Конституцияда белгиленнген социальный эркинликле да жашауда башхаладан къыйын бардырыладыла: жашау журтла бла жалчытыуда, саулукъ сакълауда алыкъа кемчиликле кёпдюле. Къыралны власть органларыны системасы уа конституция жорукълагъа тюз келеди.

-Шёндюге дери къыралны Баш закону тюрленмей келгенди. Энди уа РФ-ни Президентини бла Къырал Думаны полномочияларыны болжалларын созуу бла байламлы тюзетиуле кийириледиле. Сиз аны бусагъатда кереклиге санаймысыз?

-Ёмюрден ахыргъа бир тюрленмей сакъланнган конституцияла жокъдула, алай аланы хар бирини да баш ёзеги уа сакъланады. Тюзетиулени юслеринден айтханда, аланы мен тюзге санайма. Аны къой, аллай тюрлениуле этерге боллугъун Конституция кеси окъуна кёргюзтюп турады. Къырал Баш законуна тюрлениуле кийирирге керек болгъан халгъа жетгенди.

Д.А.Медведев кесини законодательный башламчылыкъларын бюгюн къырал институтлагъа салыннган баш борчланы тамамланыркъыралны экономика айныуун жалчытыр, гражданланы законлу эркинликлерин жашауда бардырыр, аланы къолайлыкъларын ёсдюрюр мурат бла этгенди.

Президентни бла Къырал Думаны полномочияларыны болжалларын созаргъа кереклисин а жашау кеси кёргюзтюп тургъан сунама. Нек дегенде, Россейча, уллу къыралда президент кесини полномочияларын тынгылы тамамлар ючюн, тёрт жыл бек азды. Къырал Думаны юсюнден айтханда уа, анга деп белгиленнген болжал кёп къыралны парламентлерине тёреди. Дагъыда ол оноу къыралны айныуун алжаусуз бардырыр, къырал политика тутхучлу болур ючюн этилгенди.

-Сиз къалай сунасыз, хар гражданин да конституцияны билирге борчлумуду?

-Хау. Адам кесини къыралындан толу хапар билирге сюе эсе, Конституцияны окъугъандан башласын. Жамауат халлада чыкъгъан бек магъаналы соруулагъа анда жууап барды. Биз сабийлерибизге право культурадан билимни кесибиз берирге керекбиз. Бир бирге чюйре келмеген, жашауда бардырылгъан законодательство къоллу болургъа борчлубуз.

Законнгъа хар ким да бойсунурча халгъа жетер ючюн кюреширге керекбиз. Конституциягъа кёре жашасакъ, къыралыбыз айнырыгъына, жамауатда тынчлыкъ, ырахатлыкъ боллукъларына толу ийнаныпма. Аны себепли анга бек сакъ болургъа барыбыз да борчлубуз.

Ушакъны **Л.БАТЫРОВА** бардыргъанды.

Сансызлыкъ игиликге келтирмез

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Иш хакъны жангыча тёлеуню системасына кёчгенли бир - бир районлада психологланы, педагогланы-къуралучуланы бир къауумун ишден чыгъарыргъа тюшгенин, алай бирси жерледе уа ала жетишмегенлерин да айтханды ол. Класс башчыланы ставкаларына да жангыдан къаралллыгъын билдиргенди.

-Алай болмаса,-дегенди ол, - биз алагъа асыры кёп сагъат берип, сабийлени юйретиу жанына уа заман къалмайды. Министерство районладан бир къауумунда бу проблемагъа кёре сынау бардыргъанды. Аны кезиуюнде бир зат ачыкъланнганды- класс башчыла битеу да республиканы школларыны проблемасыдыла. Аланы ишлери алай иги болмагъаны да кёзге шарт кёрюннгенди.

Нек дегенде класс башчыланы юйюр бла неда школда предметник устазла бла байламлыкълары жокъну орнундады. Аны себепли окъуучу кесини проблемасын жаланда кеси тамамларгъа кюрешеди.

Экономика жаны бла къыйын жашауда ата-анаададан да сабийлеге азды болушлукъ. Сынау кёргюзтгеннге кёре, аланы бир - бирлери сабийни къайсы жыл санында неге эс бururгъа кереклисин билмейдиле. Аны себепли юйюр бла байламлыкъны да къолгъа алыргъа керекди.

Кенгешде СКГИИ-ни проректору Эфендиланы Фуад, КъМКъУ-ну проректору Азамат Шебзухов, КБГСХА-ны ректору Борис Жеруков да сёлешгендиле. Ала бу окъуу юйледе жаш тёлюню юйретиу жаны бла къаллай иш бардырылгъанын айтхандыла. Шёндю сабийле ата-аналаны, окъуу учрежденияланы жанындан да къарар керекли къалгъанларын белгилегендиле.

-Школладагъы бюгюннгю болум,-дегенди Борис Жеруков, - ол жамауатны кюзгюсюдю. Биз барыбыз да ишибизни алай иги бардырмайбыз. Аны себепли сабийлеге сейир да тюйюлбюз. Аланы юйретиу бла уа ким кюреширге керекди? Биз! Проблеманы бирден бирге атып, кёргенибизни да кёрмегенча этип, жаш тёлюню тийишли даражада юйреталлыкъ тюйюлбюз.

Кенгешде Нальчик шахарны Билим бериу департаментини башчысы Тимур Мальбахов да сёлешгенди. «Биз бюгюн «интернационализм», «патриот сезим» деген сёзледен къачханлыкъгъа,-дегенди ол, - биз ала бла ёсгенбиз. Къатыбызда жашагъан халкъланы культураларын, тарыхларын, адет-тёрелерин сыйларгъа жаш тёлюню да юйретирге керекбиз. Бюгюн тренер Римма Кумыкованы атын да сагъыныргъа сюеме. Ол ненча сабийни айыргъанды орам жашаудан. Аны къолунда юйреннген эки жашчыкъ анга келгенде, милицияда учётда тургъандыла. Бюгюнлюкде уа ала экиси да Россейни баскетболдан жыйымдыкъ командасындадыла. Биз да ма алай ишлерге керекбиз. Хар бирибиз бирер сабийни окъуна орамдан ай ырсакъ, саначыгъыз, ол къаллай бир боллугъун!»

Жыйылгъанла милицияны майору Максидовну сёзюне да тынгылагъандыла. Ол октябрь айда окъуу учреждениеяланы студентлери къатышып болгъан тюйюшню юсюнден айтханды. Бусагъатда бу иш тинтиле тургъанын билдиргенди. Аны юсюнден студентлени окъугъан жерлерине къагъытла барлыкъдыла.

Билим бериу эм илму министрни орунбасары Лидия Дорохина школлада болумну юсюнден айтханда, залдагъыла анга кёп соруула бергендиле. Аланы асламысы окъуучулары тюйюшлеге къатышхан школланы директорларын жууапха тартыу бла байламлы эдиле. Бирбирле ол затха ыразы болмагъанларын билдиргенликге, Сафарби Хасанбиевич бу ишни къалай баргъанына кеси къаты контроль этеригин айтханды эмда жыйылгъанланы школлада, бирси окъуу юйледе болумну иги жанына тюрлендирирге чакъыргъанды.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Бизни борчубуз – законлагъа эм календарь планнга кёре ишлеудю

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Быллай шартны ангылатыргъа сюеме. Депутат мандатланы юлеширге кандидатланы эки тизмелери къатышадыла. Айырыучуланы 50 эм андан да кёп процентин жангыз бир партия алса, экинчиси ючюн а 7 процентден да аз адам къол кётюрсе, мандатланы юлешиуге бек алда баргъан партияны ызындан келген партия да къатышыргъа боллукъду.

2009 жылда мартда боллукъ айырыулада, Думагъа айырыуладача, айырыучула айырыу бюллетеньледе «барысына да къажау» графаны табарыкъ тюйюлдюле. Ол кетерилгенди, нек дегенде законла чыгъарыучуланы оюмларына кёре, ол айырыучу ким ючюн къол кётюрюрге керек болгъанын ангылап, билип, ол затха тюшюнюп, бюллетеньни алай бла атарына чырмаулукъ этгенди.

- Партия тизмеге ким жазылыргъа боллукъду?

- Энди партияла жаланда кеслерини членлерин эм партияда болмагъанланы да эсге алып жазылыргъа боллукъдула тизмеге. Дагъыда быллай затха эс буручады. Партия тизмеден кандидатла, айырыуланы итогларына кёре парламент мандат алыргъа эркин эселе, аны алмай къояргъа да боллукъдула. Ол заманда Айырыу комиссия аны депутат мандатын ол тизмеде регистрация этилген кандидатладан ким биринчи эсе да, анга береди.

- Бизни окъуучуларыбыз быллай соруугъа жууап беригизни тилейдиле: Парламентни (депутатланы) полномочияларыны болжаллары узакъгъа созуллукъ болурламы?

- Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти 2003 жылда 7-чи декабрьде 5 жылгъа сайланнганды. Кертисин айтсакъ, аны бешжыллыкъ полномочиясыны болжалы 2008 жылда 7-чи декабрьде бошалгъанды. Болсада «Россей Федерацияны гражданларыны айырыулагъа эм референдумгъа къатышыргъа эркинликлерини баш гарантияларыны юслеринден» Федеральный законну 8-чи эм 81-чи статьяларыны 1-чи кесегине тийишлиликде Россей Федерацияны субъектини законла чыгъарыучу органыны полномочияларыны болжаллары 1-чи ноябрьден 31-чи декабрьге дери бошала эселе, айырыула полномочияланы болжал бошалгъан жылдан сора келген жылны март айыны аллына кёчюрюледиле.

Аны бла бирге законну башда айтылгъан статьясыны 6-чы кесегине тийишлиликде Парламентни полномочияларыны болжалы кеси аллына башда сагъынылгъан кезиуге созулады, анга къошакъ халда бир тюрлю документ керек тюйюлдю. «Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентине депутатла айырыуну юсюнден» КъМР-ни Законуну 11-чи статьясында бла Россей Федерацияны Ара айырыу комиссиясыны документлеринде да тюз аллай болумла бардыла.

- Парламент айырыулагъа хазырлана туруп, Айырыу комиссия не затлагъа айырып эс бурлукъду?

- Бек алгъа биз Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентине айырыулагъа хазырланыу эм аланы бардырыу бла байламлы къурау ишлени законла эм календарь планнга кёре тамамлауну жалчытыргъа таукелбиз. Шарт белгилеп айтсакъ, айырыу биригиулеге болушурукъбуз, къоркъуусузлукъну жалчытырыкъбыз. Дагъыда бусагъатда хайырланыла тургъан законодательствогъа тийишлиликде субъектле айырыулагъа бузукълукъ этмезлерине, айырыу биригиулени кандидатларыны тизмелерин регистрация этиу къалай баргъанына эм 2009 жылда 1-чи мартда айырыучуланы къол кётюргенлерине тюзюнлей контрольлукъ этерикбиз.

Кандидатланы тизмелерин регистрация этиуню юсюнден айтханда, бек алгъа айырыу биригиулени толу эркинликли келечилерин, кандидатланы кеслерини тизмелерин регистрация этиуню, айырыу биригиулени айырыучулагъа къол салдыргъан къагъытларын тинтиуню вопросларына энчи эс бурулукъду. Асламлы информация органлада агитация тап халгъа келтирилирин излерикбиз.

Къол кётюрюуню тийишли даражада жалчытырча ишле кезиуюнде тамамланырларына къайгъырыллыкъды. Бек алгъа открепительный удостоверенияла хазырланыллыкъдыла эм юлешинирикдиле, айырыучуланы тизмелери жарашдырыллыкъдыла, тёбеннги комиссиялада айырыучуланы тизмелерине къараллыкъды, айырыу бюллетеньни тексти къабыл этилликди эм хазырланыллыкъды, айырыу участкала къураллыкъдыла, Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентине айырыуланы юсюнден айырыучулагъа билдирилликди, ангылатыу ишле бардырыллыкъдыла. Андан сора да, Избирком Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентине айырыулада къыяулу адамланы, саусузланы къол кётюрюулерин жалчытыуну, бизни битеу гражданларыбыз кеслерини эркинликлерин толу хайырланырча этиуню къолгъа аллыкъды.

Мен акъыл этгенден, тамамланыллыкъ ишлени графигини юсюнден мындан ары да тынгылы ушакъ этерге заман барды. Аны бираз артдаракъ да этерге боллукъду.

Жигитсиз хорлам болмаз

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Мухамед Шихабахов тогъузунчу-онунчу декабрьде республиканы районларында бла шахарларында жигитлеге аталгъан байрамла бардырылгъанларын билдиргенди. Жигитлеге айланып ол: «Сизни юлгюгюзде сау тёлюню ариу къылыкъгъа-ызгъа юйретирге боллукъду»,-дегенди.

Социалист Урунууну Жигити Николай Евтушенко урушну эсгергенди, артда республикада эм мюлкню къалай айнытханларын айтханды. «Бизде ёсген нартюхню битеу Совет Союзда биле эдиле, Къабарты-Малкъарны аты алчыланы санында айтылып тургъанды», - дегенди Евтушенко.

Социалист урунууну жигити Анатолий Ахохов бюгюнлюкде республикада не эл мюлкде, не промышленностьда ёхтемленирча зат болмагъанын чертгенди. Болсада, Ахоховну оюмуна кёре, адамланы ишге кёз къарамлары тюрленнгенди. Энди къыралдан болушлукъ сакълап бош турмай, кёпле башларын кечиндирир амалла излейдиле. Ол : «Трудовая доблесть России» деген битеуроссей общество къуралгъаны бек игиди. Сый, хурмет да ишлегенлеге берирге керекди»,-дегенди.

Кертиси бла да, халкъны асламысы бюгюнлюкде ишлерге кёлленипди, ол а бек иги шартды.

Къууанчлы жыйылыугъа келгенлеге ахча саугъала берилгендиле, жырла жырланнгандыла.

БАЙСЫЛАНЫ М арзият.

ЖЕТИШИМ

Нобельни саугъасына Нальчикден физик кёргюзтюлгенди

2008 жылда Нобельни саугъасына кёргюзтюлген алимлени араларында Андрей Гейм да болгъаныны юсюнден хапарны эшитгенлеринде, Нальчикде жашагъан адамла бек къууаннгандыла. Ол алим бусагъатда Англияда Манчестерни университетини Мезофизиканы эм нанотехнологияланы араларыны директору болуп ишлейди.

Алгъыннгы нальчикчи 2004 жылда материяны жангы тюрлюсюн ачханды (анга алим кеси эм аны коллегалары «графен» деп атагъандыла).

Къабарты-Малкъар Республикада Гейм деген тукъум ат, жаланда Нобельни номинантыча угъай, Андрейни атасы Константин Алексеевични заманында аты айтылгъан «Нальчик электровакуум завод» деген тауушлукъ предприятияны баш инженериникича да, эрттеден бери да белгилиди. СССР-де окъуна, аныча, бир предприятие болмагъанды. Ол телевизорлагъа, аскерпромышленность комплексге эм космосха керек болууучу видиконланы чыгъарып тургъанды. Ол предприятияны продукциясыны хайырындан СССР-ни халкъы совет космонавтла орбитада къаллай ишле этгенлерин кёрюп тургъандыла.

Андрей, бусагъатда анга асламысында Андре деп къоядыла, 1975 жылда Нальчикни ингилиз тилден терен билим берген ючюнчю номерли орта школун бошагъанды. Аны бла бир классда окъугъан Мурат Хоконов - Къабарты-Малкъар къырал университетни теоретика физика кафедрасыны шёндюгю заведующиси - айтхан хапаргъа кёре, Андрей Гейм къайсы компаниягъа да къабыргъасын жарашдыра билген тири ушакъ нёгер эди, бир зат бла терен берилип кюреше туруб а, анга чырмау бир да болмагъы эдинг.

Ол айтханнга кёре, Геймни жетишимлерине аны биргесине окъугъанла – классда 13 адам бар эдиле – сейир этип эртте окъуна башлагъан эдиле: Андрей урунуу дерслеге кеси аллына жарашдыргъан аламат электросхемаланы келтириучю эди. Ол схемала къалай къуралгъанларын, нени хайырындан ишлегенлерин алай кёп адам билялмаучу эди. Андрейни Москвада инженер-физика институтха, немецли тукъум аты болгъаны ючюн, алмай къойгъан эдиле. Артда уа ол МФТИ-де окъургъа киргенди, адамны тукъум аты къаллай болгъанына анда алай уллу магъана берилмей эди.

Россейден Андрей МФТИ-ни бошагъандан сора тыш къыралда ишлерге анга уллу онгла берилликлерин ангылап кетгенди. Германиягъа аны атасы бла анасы да кёчген эдиле. Хоконов айтханыча, «историялы ата журтуна» Константин Алексеевични кёчерге арталлыда эсинде жокъ эди.

Нальчикден кетерге уа ол, электровакуум заводну сейирлик оборудованиясы сатылып башланнганын, орнатылып тургъан станокла жерлеринден кетерилип неда бузулуп тебирегенлерин кёргенден сора таукел болгъанды. Россейден кёчгенден сора узакъ да бармай Алексей Константинович ёлюп къалгъан эди...

- Алгъын мени бла бир классда окъугъан шуёхум бла тас болуп къалгъан шуёх байламлыкъны уа мен Гейм графенни ачханыны юсюнден статьяны 1,5 жыл мындан алгъа окъугъанымдан сора жангыртханма. Мен анга кесим этген ишлени юслеринден хапар айтып, махтаныргъа умут этип тура эдим да, аны жетишимлерини юслеринден хапарны окъугъанымдан сора уа борбайларым къыйылып къалгъандыла , - деп, кюледи Мурат. – Мени акъылыма кёре, ол, къачан болса да, Нобельни саугъасын алмай къаллыкъ тюйюл эд и. Ол бек фахмулу алимди!

Юлия ВЕРШКОВСКАЯ.
«**Комсомольская правда**» газетден.

Спорт

Россейни чемпиону

Кёп болмай Сочиде онсегиз жыллары толмагъан сабийлени араларында боксдан Россейни чемпионаты болгъанды. Ары тюрлю - тюрлю турнирледе биринчи жерлени алгъан 200-ге жууукъ спортсмен келген эдиле.

Бизни республикадан чемпионатха алты спортчу баргъанды. Аланы бири Энейланы Кязим кесини ауурлугъунда (70кг.) биринчи жерни алгъанды. Бизни жерлешибиз бла эриширге чыкъгъанла анга къарыу эталмай эдиле. Алай бла Кязим тёрт тюйюшден ючюсюн ахырына дери жетдирмей хорлагъанды. Финалда уа анга Европаны чемпионун къытхан, Дагъыстандан хунерли спортчу бла тюбеширге тюшдю. «Аны бла тюйюшген бек къыйын эди»,- дейди Казим. Болсада Эней улу онглу болгъанды.

Россейни чемпиону февраль айда Ереванда бардырыллыкъ халкъла аралы турнирге бизни къыралны жыйымдыкъ командасына къошулуп барлыкъды. Анда хорласа, ол май айда да ол шахарда боллукъ дунияны чемпионатына къатышырыкъды.

Кязим Керефов Залим бла Ёзденланы Асланда жарау этеди. Жаш спортчу бла тренерле бу эришиулеге барыргъа болушлукъ этгени ючюн Яникой элни администрациясыны башчысы Газаланы Залимге ыспас этип, ыразылыкъларын билдиредиле.

ЭЛЕККУЛАНЫ Хасан.

Гёжефлерибиз абызырамагъандыла

Бу кюнледе Дондагъы Ростовда эр кишилени бла тиширыуланы араларында шахарны мэрини кубогу ючюн битеуроссей турнир бардырылгъанды. Анга Ростов областьдан, Къабарты-Малкъардан, Къарачай-Черкесден, РСО-Аланиядан, Чеченден, Ингушетиядан, Украинадан, Азербайджандан эм башха жерледен эки жюзге жууукъ гёжеф къатышханды.

Эришиуледе бизни республиканы «Гладиатор» спорт клубуну дзюдочулары айырмалы болгъандыла. Отузоуландан онбири алчыланы санына киргендиле. Команда эсепде уа спортчуларыбыз экинчи жерге чыкъгъандыла.

С.ГАУНОВА.

ЭЛ МЮЛК

Биягъы МТС-ла болушлукъгъа келедиле

Къабарты-Малкъарны Президенти Арсен Каноковну буюруууу бла бизни республикада машина-технология станция (МТС) къуралгъанды. Бусагъатда мында беш кючлю трактор, мирзеу жыйыучу он комбайн, жети «КамАЗ» автомашина бардыла. Кёп болмай а жыйырма миллион сомгъа дагъыда онеки «Беларусь» тракторла алыннгандыла.

Республиканы эл мюлк эм аш-азыкъ министрини къуллугъун толтура тургъан Валерий Дохов бизге ангылатханына кёре, шёндюгю болумлада машина-технология станцияны ачылыууну уллу магъанасы барды. Нек дегенде бусагъатда жюрюй тургъан багъала хар жерде да бирча болмагъанларыны, эл мюлк товарла чыгъарыучуланы финанс средстволары жетмегенини хатасындан мюлклени асламысы кеслерине керекли техниканы сатып алалмайдыла.

МТС-ни баш мураты - эки жанына да хайырлы болурча, жер сюрюуден башлап тирликни жыйып бошагъынчы мюлклеге болушууду, продукция чыгъарыучула не къадар кёп файда алырларына себеплик этиудю. «Машина-технология станцияла эл мюлк производствогъа шёндюгюлю техниканы, технологияланы сингдириуню аралары болургъа керекдиле. Жаланда алай бла боллукъду производствону ёлчемин ёсдюрюрге эм чыгъарылгъан эл мюлк продукцияны качествосун игилендирирге», - дегенди Валерий Дохов.

Чекленнген жууаплылыгъы болгъан «Каббалкагролизинг» обществону таматасы Арсен Утижевни айтыууна кёре, эл мюлк техниканы жетишмегени эм аны бюгюннгю кюнню излемлерине келишмегени битеу этилирге керекли мадарланы артха тартхан шартды. «Эл мюлк товарла чыгъарыучуланы арасында къаты конкуренцияда бюгюннгю тракторланы эм эл мюлк техниканы мурдорунда къоранчланы азайтхан технологияланы хайырланыу бла хорларгъа боллукъду. Шёндю къуралгъан МТС тюз аллай техника бла жалчытылыннганды, аны себепли жерчиликде кюрешгенле бла къаты байламлыкъда ишлерге муратыбыз барды, алай болса уа ол кесини хайырын кёргюзтюрюкдю. МТС къайсы эл мюлк ишлени да комплекс халда бардырыргъа бюгюнлюкде окъуна хазырды», - дегенди Арсен Утижев.

«Каббалкагролизинг» жууукъ заманда мирзеу къургъакъсытыучу эки тыш къыраллы агрегат алыргъа деп турады. Аладан бири МТС-ники боллукъду.

Бу кюнледе «John Deere» компания чыгъаргъан энчи эл мюлк техника келирге керекди. Ол республикада эл мюлк битимлени ёсдюрюуню технологиясын кенг хайырланыргъа онг берликди. Ол техника бир ненча ишни бир жолгъа тамамларгъа себеп болады эм жерни сюрюуню, аны урлукъ себерге хазырлауну болжалларын къысхартады.

Жангыдан къуралгъан МТС-ни болушлугъун Урван, Черек эм Лескен районла хайырланадыла – жазлыкъ битимле ёсдюрлюк сабанларын мулдах сюрдюре турадыла. «Бусагъатда хауа болумла иги болгъанларыны эм МТС-ни болушлугъуна таяныргъа онг чыкъгъаныны хайырындан быйылгъы битеу эл мюлк ишлени бошаргъа эм келир жылда да аланы агротехника болжаллада жетишимли тамамларгъа амал барды», - дегенди ахырында Валерий Дохов.

Жууукъ заманда республикада дагъыда бир ненча машина-технология станцияла ачаргъа мурат барды, деп билдиргендиле бизге КъМР-ни Эл мюлк эм ашазыкъ министерствосундан.

ЗУБЕИР улу Х.